תלמוד ירושלמי · מפרשים · שערי תורת ארץ ישראל · סדר מועד

שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי יומא

רבי זאב וולף רבינוביץ'

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי יומא

רבי זאב וולף רבינוביץ'

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שערי-תורת-ארץ-ישראל-על-תלמוד-ירושלמי-יומא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 8
הלכה ג 9
הלכה ה 9
הלכה ו 9
הלכה ח 10
פרק ב 10
הלכה א 10
הלכה ב 12
הלכה ד 12
פרק ג 13
הלכה א 13
הלכה ג 13
הלכה ד 13
הלכה ה 13
הלכה ו 14
הלכה ז 15
הלכה ח 16
פרק ד 17
הלכה א 17
הלכה ג 18
הלכה ד 18
הלכה ה 18
הלכה ו 19
פרק ה 20
הלכה א 20
הלכה ב 20
הלכה ד 20
הלכה ה 21
הלכה ו 22
הלכה ז 22
פרק ו 23
הלכה א 23
הלכה ב 23
הלכה ג 23
הלכה ד 24
הלכה ו 24
פרק ז 25
הלכה א 25
הלכה ב 25
הלכה ג 25
פרק ח 26
הלכה א 26
הלכה ב 26
הלכה ג 26
הלכה ז 27

פרק א

הלכה א

על דעתיה דר' יוחנן דו יליף לה מן הדין קרייה שמעלה היא בפרה כו'. — צ"ל: ע"ד דר"י דו לא יליף לה מן הדין קרייה (פי' פרישת ז' בפרה) אלא שמעלה היא בפרה סלסול היא בפרה ניחא על דעתיה דב"ק דהוא יליף לה מן הדין קרייה למה כו' שלא יטמאו אותו אחיו הכהנים (פי' שאף הטהור לקדש טמא לחטאת כדתנן בחגיגה פ"ב מ"ז) כו'.

אי מה איל המילואים מעכב אף שעיר של יוה"כ מעכב. — פי' מעכב פרישת ז' דאם לא הפריש ז' פסול וכן מפורש בבבלי ג' ב', וע' ק"ע ששגה בענין זה דודאי שעיר של יוה"כ מעכב את הפר ואפי' סדר ההזאות מעכב כדלקמן פ"ה מ"ט והא דתני בתוספתא מנחות פ"ו "פר אין מעכב את השעיר והשעיר אין מעכב את הפר" יש למחוק מלת "אין" ברישא וענין הסיפא מבואר לקמן פ"ד סוה"א וע' מ"ש בהערותי שם.

אף שעיר של יוה"כ מעכב והוא מקבל מיניה מן מה דמר ר' מנא. — צ"ל: והוא מקבל מיניה אמר ר' מנא.

מלק והקטיר מה מליקה כו'. — צ"ל: מלק והקטיר מה הקטרה בראש המזבח אף מליקה בראש המזבח (כמו שהגיה בק"ע וכ"ה בספרא פ' ויקרא) הקטרה מעכבת (פי' ראש המזבח מעכב בהקטרה שלא מצינו הקטרה אלא בראש המזבח) אין מליקה מעכבת (פי' שאם מלק ומצה למטה מן הסובב אפי' אמה אחת כשרה כדתני בספרא שם וכן בזבחים ס"ה א' שדין מליקה ומצוי שוין, ודעת הירושלמי שאף לרבנן בספרא וזבחים שם שאין עושין מערכה ע"ג סובב מ"מ מליקה ומיצוי כשרין למעלה מחוט הסיקרא דלמעלה מחוט דינן לענין זה כראשו של מזבח וע' זבחים שם תוד"ה ואם).

תמיד תמיד נאמר תמיד בחביתין ונאמר תמיד בלה"פ מה תמיד האמור בחביתין כו'. —צ"ל: מה תמיד האמור בלה"פ י"ב אף תמיד האמור בחביתין י"ב.

מה משה לא נכנס לפני לפנים כו' אף אהרן לא נכנס לפני לפנים עד שנתרבה בשמן כו'. — צ"ל: אף אהרן לא נכנס לפני לפנים עד שנתקדש כל שבעה (פי' שנתקדש בפרישת ז' לפני יוה"כ וכעין זה בבבלי ג' ב').

יהודה בר רבי אומר וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו. — כפירוש שירי קרבן דסבר יהודה בר רבי שתחלה הלביש אבנטים לאהרן ולבניו ואח"כ הלביש לאהרן ציץ ומצנפת. ויהודה בר רבי דירושלמי הוא יהודה בנו של ר' חייא ובאותו ענין בבבלי ה' ב' איתא בני ר' חייא; עוד מצינו לקמן פ"ב ה"א יהודה בי רבי אמר או כחטאת ביד כו', ואותו ענין במנחות כ"ו א' בשם ר' יהודה ב"ר חייא; עוד בירושלמי עירובין פ"י דף כ"ו רע"ד

יהודה ברבי אמר לא שנו אלא גמי כו', ואותו ענין בבבלי שם ק"ב ב' ר' יהודה ב"ר חייא; וכן בביכורים פ"ג ה"ג מכונה יהודה בנו של ר' חייא "יהודה בר רבי". וגם נמצא פעמים שיהודה בר חייא בירושלמי מתחלף בבבלי בחזקיה אחיו כמו בירושלמי גיטין פ"ה ה"ד (כפי נוסח המפרשים שם) ר' יהודה ברבי אמר בדין היה שאפי' שוגג יהא חייב ולמה אמרו פטור כדי שיהא מודיע, ואותו ענין בבבלי שם נ"ג א' בשם חזקיה; והנה בסנהדרין פ"י ה"ג דף כ"ט סוע"ב איתא: "יהודה בר דבי חזקיה ורבי" ויש לתקן "יהודה ברבי וחזקיה ברבי" ואותו ענין נמצא גם בתנחומא פ' ראה סימן י"ג ושם איתא ר' יהודה ברבי ואצלו חזקיה ע"ש. וכל זה נעלם מבעל המחבר סה"ד ערך ר' יודן ברבי וכן מהר"ש בובער ז"ל במבואו למדרש שמואל סימן ג' ערך יהודה ברבי הערה צ"ו ע"ש.

א"ר אידי הד"א למצוה אבל לציווי ויקרב כו'. — צ"ל: הד"א לציווי אבל למצוה ויקרב משה את אהרן ואת בניו וירחץ אותם במים ואח"כ ויתן עליו את הכתנת ואח"כ ויחגור אותם באבנט ואח"כ וישם את המצנפת על ראשו וגו' ואח"כ ויקרב משה את בני אהרן ולבישם כתנות (ויקרא ח').

הדא אמרה חציים קרבה אין תימר שלימה קרבה ניתני כו'. — צ"ל: הדא אמרה שלימה קרבה (פי' חביתי כה"ג בין הערבים ולכן לא היה צריך ללמד מעשה החביתין בבקר) אין תימר חציים קרבה ניתני כו'.

אין תימר מן הקרבנות לילה אחרון אין לו יום כו'. —צ"ל: אין תימר מן הקרבנות לילה אחרון יש לו יום (פי' יום ז' של מילואים שלפני הלילה) ויום ראשון יש לו לילה (פי' שלאחר היום) אין תימר ממעשה בראשית לילה אחרון אין לו יום (פי' לאחר הלילה) ויום ראשון אין לו לילה (פי' לפני היום) תמן תנינן כו' בצד טפחו של זה שנאמר לפני תמיד ר' יוסי אומר אף אלו נוטלין ואלו מניחין אף זו היתה תמיד (ומה שבינתיים יש למחוק כאן) תני (תוספתא מנחות פי"א ע"ש) ר' יוסי אומר אפי' פירקו את הישנה בשחרית וסידרו את החדשה בין הערבים אף זו היתה תמיד א"ר יוחנן מישיבת אהרן ובניו כו' ר"ח ב"ר יוסף אמר מכיון שמסר לילה ליום דיו (פי' דיו אם הלחם מונח בסוף לילה ותחלת יום שלאחריו כדי שימסור לילה ליום ולפיכך אפי' אם פירקו את הישנה שחרית וסידרו את החדשה במוצ"ש לפני עלות השחר אף זו היתה תמיד, אלא איידי דאמר ר' יוסי בראש דבריו פירקו את הישנה בשחרית נקט נמי בסיפא סידרו את החדשה בין הערבים אבל אין בין הערבים דוקא אלא ה"ה בסוף הלילה של מוצ"ש. וע' מנחות צ"ט ב' ושם נוסח הברייתא לר' יוסי "ובלבד שלא ילין שלחן בלא לחם" והרי זה עולה כר"ח בר יוסף כפי מה שהגהתי כאן; והנוסח שלפנינו כאן "מכיון שמסר יום ללילה דיו" נשתרבב מלקמן

פ"ב ה"א דף ל"ט ע"ג לענין מי כיור והיינו משום דהתם נפסלו המים בהערב שמש כדין הדם והקומץ אבל כאן בלה"פ עיקרו הוא כדי לקיים בו מצות תמיד לכן דיו בסוף הלילה ותחלת היום) מה אמר ר"ח בר יוסף בישיבת אהרן ובניו מה אין תמן שכתוב בו תמיד את אמר מכיון שמסר לילה ליום דיו כאן שאין כתוב בו תמיד לכ"ש תני כל שבעת ימי המילואים היה משה מעמיד את המשכן מושחו וסודר עליו את העבודות ומפרקו וביום השמיני העמידו ולא פירקו (כל זה לפנינו למטה ושייך כאן) אשכחת אמר על דעתיה דר' חייא בר יוסף היו שם שמונה עמידות ושבע פירוקין (פי' שדין המילואים נצטוה אהרן בראשון למילואים בבקר לכך העמידו ביום ראשון בבקר ולאחר גמר עבודה פירקו בו ביום שבכל יום ויום היה צריך לפורקו ולכ"ע אין הלילה שלאחר היום הולך אחר יום שלפניו, ובשאר הימים העמידו לפני עלות השחד כדי שימסור לילה ליום וגם בהם פירקו ביום לאחר העבודה לבד משמיני למילואים שהעמידו לפני עלות השחר מפני שגם ליל שמיני היה בכלל ישיבה אבל לא פירקו עוד) על דעתיה דר' יוחנן היו שם חמש עשרה עמידות וארבע עשרה פירוקין (פי' שבראשון בבקר העמידו ולאחר העבודה פירקו וכ"ש למעלה וחזר והעמידו בסוף היום כדי שימסור יום ללילה ואח"כ שוב פירקו וחזר והעמידו לפני עלות השחר כדי שימסור לילה ליום וכן בכל הימים והלילות עד סוף ליל שמיני שהעמידו ולא פירקו) ר' יוסי ב"ר יהודה אומר אף ביום שמיני העמידו משחו ופירקו א"ר זעירא זאת אומרת שהקמת הלילה פסולה לעבודת היום (פי' לר' יוסי בר"י דסבר שהקמת סוף ליל שמיני שמסר לילה ליום פסול לעבודת היום ולפיכך צריך לפורקו גם ביום שמיני ולהעמידו כדי לעבוד עבודת היום ולפ"ז גם בכל יום ויום משאר ימי המילואים הקמת לילה פסולה לעבודת היום והיה צריך לפורקו בכל יום ואח"כ חוזר ומעמידו) אשכחת אמר על דעתיה דר' חייה בר יוסף כריבר"י היו שם ט"ו עמידות וי"ד פירוקין (פי' דשתי העמדות היו בכל יום א' קודם עלות השחר כדי למסור לילה ליום וא' ביום שמפרקו וחוזר ומעמידו לעבודת היום) על דעתיה דר' יוחנן כריבר"י היו שם כ"ב עמידות וכ"א פירוקין (פי' שלר' יוחנן מוסיפין עוד העמדה אחת ופריקה בכל יום כדי למסור אף מיום ללילה).

רשב"ל אמר כאשר עשה ביום הזה צוה ה' וגו' (פי' כמו שהעמיד את המשכן ביום זה כן צריך לעשות כל שבעה וע' פרש"י בפסוק זה) ולא כבר תניתה (פי' דמקרא זה כבר דרשו ר' יוחנן למעלה בריש פרקין לענין יוה"כ).

נתפרק ניחא דכתיב שבעת ימים תכפר כו'. —צ"ל: מ"ד לא נמשח ניחא דכתיב שבעת ימים תכפר על המזבח מ"ד נמשח מה מקיים שבעת ימים כו' (פי' דס"ד כפרה בשמן

והרי זה היה שמונה ימים) כדי שיכנסו המים תחת הדם (פי' וס"ל לר' יהודה כר' יוסי בנו דמשיחה היתה גם בשמיני ולכך לא אמר גם "תחת שמן המשחה").

איתּ תנייּ תני פרט לשערי הר הבית והעזרות איתּ תניי תני לרבות. — פי' לרבות את השער שנכנסין בו ללשכת פלהדרין ע' היטב בבלי י"א א'.

ועכשיו הן קורין אותה לשכת פלהדרין פראירתין מי לא עבידא. — צ"ל: פלאירתין מילה בדא (פי' דברים בגו, כן מצאתי).

מעשה בבן אילם מציפורין שאירע קרי לכה"ג כו'. — בקדמוניות היהודים ליוסף בן מתתיהו הכהן מבואר שמעשה זה היה בימי הורדוס ושֵם הכה"ג שאירע לו קרי הוא מתתיהו בן תפט ומאותו זמן תקנו חכמים שלא יניחו לכה"ג לישן בליל יוהכ"פ.

[השלמות: **השני אינו כשר לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט.** — נראה דכאן צ"ל "א"ר יוחנן מפני איבה" (דלעיל בסמוך) ומפרש טעמא אמאי אינו ראוי לכה"ג.]

ר' ירמיה בשם ר' יוחנן ובגדי הקדש כו' א"ל ר' יונה עמך הייתי לא אמר כו'. — צ"ל: ר' ירמיה ר' אימי בשם ר' יוחנן (כ"ה בהוריות פ"ג דף מ"ז ע"ד ופה השמיט הסופר המלות "ר' אימי" וכן במגילה פ"א ה"י השמיט "ר' ירמיה" ע"ש) ובגדי כו' א"ל ר' יונה עמך הייתי (פי' שר' יונה היה עם ר' ירמיה לפני ר' אמי וע' בבלי ע"ג א'. אבל לא מצינו בשום מקום בירושלמי שר' יונה היה בפני ר' יוחנן לבד בבבלי בכורות ל' א' איתא ר' יונה ור' ירמיה תלמידי ר' זעירא ואמרי לה ר' יונה ור' זעירא תלמידי ר' יוחנן, והנה מזה משמע דר' יונה תלמיד ר' יוחנן אין זה ר' יונה תלמיד ר' זעירא, וכפי הנודע ר' יונה סתם דירושלמי הוא תלמידו של ר' זעירא ולכך רחוק הוא שיהיה בפני ר' יוחנן. והרב הלוי בספרו דורות הראשונים ח"ב פי"ז עמוד קנ"ו נשתבש בזה כי נעלם ממנו הנוסח הנכון שבהוריות).

כך מקדשין לו אשה אחרת על תנאי כו' שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו. — וה"נ תניא בספרא פ' אחרי (עה"פ וכפר הכהן אשר ימשח); וברור הוא דשיטת הספרא והירושלמי שמקדש אשה אחרת בערב יוה"כ על תנאי שאם תמות אשתו ביוה"כ תהיה זאת מקודשת לו, ולשיטה זו אף ארוסה נקראה ביתו, וה"ג כתיב (דברים כ"ה ה') אשר לא יבנה את בית אחיו וארוסה בכלל זה ליבום. ולא כן שיטת הבבלי י"ג א' וב' אלא שארוסה אינה קרואה בית. וכדי לתקן זה נדחקו מאד בבבלי שם וגם הוכרחו לומר לפי שיטה זו שם דהחוצה אתא לרבות את הארוסה ליבום, והירושלמי לטעמיה אמר ע"ז ביבמות פ"א ה"ו דהכותים דורשין חוצה החיצונה ומיבמין את הארוסות ומוציאין את הנשואות וכל זה שלא כדעת התוספות (י"ג ב' ד"ה ולחדא) וכן באו"ז סנהדרין סוף סימן פ"ט

דלהירושלמי מתקינין לו אשה לקדשה ביוה"כ אחר שתמות אשתו, דא"כ למה הצריכו בירושלמי וספרא לתנאי וע"ע מה שאכתוב למטה.

והא אשכחנן דר' יהודה מחמיר ביחיד דתני אר"י לא היה שופר כו' שמא תמות כו'. — הירושלמי לא חש לתרץ הקושיא כי קל לתרץ דודאי בקנים הרבה חוששין שמא תמות אחת מהן אבל באיש אחד אין חוששין למיתת אותו האיש.

ויקדש מאתמול (פי' בלא שום תנאי) וכפר בעדו כו' לא נמצא כקונה קיניין בשבת (פי' מאחר דאין קידושי שנייה נגמרין אלא ביוה"כ אחר שתמות אשתו ה"ז כקונה ביוה"כ עצמו אע"פ שאינו עושה ביוה"כ כלום) א"ל משום שבות שהתירו במקדש (פי' ולא רצו חכמים לתקן שאחר מיתת אשתו ביוה"כ יקדש שנייה בו ביום וכדעת התוספות ואו"ז שכתבתי למעלה דחששו שמא תמות אשתו בביתו בזמן שעובד עבודתו והכה"ג אינו יודע וגומר העבודה בלא בית).

הדא אמרה אילין דכנסין ארמלן צריך לכונסן מבעוד יום כו'. — פי' תפש אלמנה מפני שלא היה מנהגן לכנוס בתולה בע"ש שמא יבעול בתחילה בשבת וזה אסור לשיטת הירושלמי ברכות פ"ב ה"ו וע' ריב"ש סימן קל"ה שכתב ע"ז הירושלמי שאין נושאין בתולה בע"ש לפי שאין ב"ד יושבין בשבת וחיישינן לאיקרורי דעתא, וכל זה דלא כהרא"ש בריש כתובות ע"ש.

[השלמות: **והא אשכחנן דר' יהודה אמר מיתה מצויה כו' שמא תמות אשתו**. — כ"ז מיותר.]

הלכה ב

בולי ואסרטגי הוה לון קריבו. — פי' שהיה ביניהן מלחמה וריב בענין מה שהבולי המעטים היו רוצין לשלם לפי נפשות והאסרטגי היו רוצין שישלמו לפי ממון דהבולי היו עשירים.

אילו מי שאמר הרי עלי מאה עשרונות סתם ולא אמר בכמה כלים הוא מביאן. — צ"ל: ולא אמר בכמה כלים לא בשני כלים הוא מביאן (והסופר השמיט מ"כלים" עד "כלים").

ריבר"ב בשם ריב"ל בכל יום כה"ג מתלבש בכליו כו' הוא מקריבן והולך בתוך ביתו ובא כו'. — צ"ל: הוא מקריבן והולך ואוכל (כ"ה בחגיגה פ"ב ה"ד) בלשכת פלהדרין (פי' שאוכל שם מקדשי המקדש) ובא ומקריב תמיד של בין הערבים ובא ולן בתוך ביתו (ולפי נוסח שלנו עולה שכה"ג לא לן מעולם בתוך ביתו וזה רחוק)[1] ר' עוקבא בשם ריב"ל לא היה עושה כן אלא בשבתות ובימים טובים (פי' ואין ביניהם מחלוקת אלא

[1] וע' חגיגה י"ז א' תוד"ה אין שהעתיקו הירושלמי בנוסח אחר.

שריבר"ב בשם ריב"ל מספר מנהג הכה"ג כל ימי הבית השני עד ימי מלכות הורדוס וארכילאוס בנו, אבל לאחר שהגלו הרומיים את ארכילאוס לגליא היא צרפת ונציבי הרומיים החלו למשול על ארץ ישראל וצבא היה להם גם בירושלים ובהר הבית אז שמו חוק כי בגדי הכה"ג יהיו מונחים במגדל הבירה שבהר הבית [ע' פסחים פ"ז ה"ח דף ל"ה ע"א] בלשכה נעולה ע"י פקיד הרומיים ורק בשבת ויו"ט פתח הפקיד את הלשכה והוציא את הבגדים ונתנם ביד הממונה על המקדש ואחר השלמת עבודת המקדש השיבו את הבגדים למקומם כמו שיספר יוסף בן מתתיהו הכהן בספר קדמוניות היהודים, ועל זמן זה סובבים והולכים דברי ר' עוקבא בשם ריב"ל).

הלכה ג

איכן היו מעמידין אותו או מבפנים או מבחוץ אין תימר מבפנים כיי דתנינן תמן חמש טבילות כו'. — צ"ל: מבפנים או מבחוץ נשמעינה מן הדא דתנינן תמן חמש טבילות כו' הדא אמרה מבחוץ אין תימר מבפנים כולהן מחמת יוהכ"פ (פי' שאם היו מעמידין אותו בערב יוה"כ מבפנים היה צריך לטבול תחלה ומאחר שבליל יוה"כ לא היה ישן לא היה צריך טבילה בשחרית משום כניסתו לעזרה דכל עיקר טבילה זו לא תקנו אלא מפני חשש קרי ע"ל פ"ג ה"ג ומוכרח שאף טבילה ראשונה מה' טבילות היא מחמת יוהכ"פ אלא שיש לדקדק בזה דודאי שגם ביום שביעי דהיינו בערב יוה"כ היה כה"ג עובד עבודת התמידין וא"כ אף אם היו מעמידין אותו בשחרית מחוץ לשערי מזרח מ"מ היה צריך לטבול כדי ליכנס לעזרה לעבודת התמידין).

ולמה לא אמר שעיר א"ר בא קרטיגנא בלא כך אינו זקוק להערות אשכח תני ושעיר כו'. — צ"ל: ולמה לא אמר שעירים אשכח תני ושעירים (ומה שבינתיים מיותר ונשתרבב מלקמן פ"ה ה"ז דף מ"ג רע"א).

הלכה ה

מלמד שהוא נותן בה מעלה עשן ומניין שהוא נותן בה מעלה עשן. — פי' מניין שנותן בה מעלה עשן לעיכוב ושאם עבר ולא נתן חייב מיתה וכרבא בבבלי נ"ג א' ע"ש.

אמר ר"א ב"ר שמעון יכול עונש כו'. — בבבלי שם וכן בספרא פ' אחרי הנוסח ר"א סתם.

הלכה ו

וחוי ליה באצבעתיה צפר קבוטר. — ע' הקדמת ספר יוחסין שהעתיק לשון הירושלמי "ספר קבוטר", וביאור זה לפי דעתי שהראה לו באצבעו על ספר והבין שיש לקרות "קבוטר" בריי"ש שיש במלת "ספר" ולא בלמ"ד שאינה נמצאת ב"ספר".

הלכה ח

הנה נוסח לשון המשנה שבבבלי "**ולא היתה קריאת הגבר מגעת**" כו' ("ולא" בוא"ו), ולפ"ז משמע דקאי ארגלים דסליק מהן וכן מפורש בבבלי כ' ב'; אבל נוסח המשנה בירושלמי "לא היתה קריאת הגבר" כו' ("לא" בלא וי"ו) ולפ"ז משמע שהוא חוזר על יוה"כ. וכן יסד הפייטן בסליחות למוסף יוה"כ (בהסליחה אשר תחלתה "אכפרה פני מלך") "בכל יו"כ בעוד עמנו ה' בקרות הגבר נתמלאת העזרה מישראל", ואולי סליחה זו היא מהקליר שכפי הנודע יסד דבריו כפי הירושלמי ע' בבלי חגיגה י"ג א' תוד"ה "ורגלי" ושבלי הלקט השלם הלכות מילה סימן ז', וראיתי במנהגי מהרי"ל הלכות יוה"כ בסדר מוסף שנדחק מאד ליישב ענין סליחה זו שלא תסתור דעת התלמוד הבבלי ביומא שם ע"ש ואין בדבריו טעם.

פרק ב

הלכה א

לימד על הצתת האש שלא תהא אלא בראשו של מזבח התיבון והא כתיב והאש כו'. — צ"ל: לימד על הצתת האש שלא תהא אלא בראשו של מזבח מנא ליה לר' יהודה הא, כתיב והאש על המזבח כו' מחלפה שיטתיה דר' יהודה תמן צריכא ליה בראשו של מזבח וכא צריכא ליה כהן כשר (פי' דמאחר שהצתת האש היא על ראש המזבח מוכרח שצריך כהן כשר דכי תעלה על דעתך שזר יקרב ע"ג המזבח) א"ר תנחום כו'.

קומץ שנתנו ע"ג האישים והפריחתו הרוח בפריחה האחרונה נתכפרו הבעלים כו'. — צ"ל: והפריחתו הרוח בפרידה הראשונה (פי' בגרגיר ראשון מהקומץ שנשרף ע"ג המזבח, והיינו שאמרו בבבלי מנחות כ"ו ב' "משמשלה בה האור" וע' פרש"י שם) נתכפרו הבעלים כו'.

דא"ר יוחנן קומץ שקדש בכלי והקטירו בין ביד בין בכלי כו'. — צ"ל: קומץ שקדש בכלי מקטירו בין ביד בין בכלי כו' התיבון והתני (ברייתא במנחות כ"ו סע"א) קמץ בימינו ונתן בשמאלו יחזיר לימינו אם בשמאל הוא מחזיר לבזך (פי' שצריך להחזיר משמאל לימין כדי להקדיש את הקומץ בבזך מפני שצריך לקדש את הקומץ בכלי מימין) לא כ"ש למזבח (פי' כ"ש שלהקטיר למזבח צריך מימין) א"ר לא שנייא אדם כו' רבנן דאית לון כלי שרת לא צריכה לון לימין ר"ש דלית ליה כלי שרת צריכה ליה לימין.

מצוה להקדים אש לעצים (פי' קודם שמסדר שני גזרי עצים ע"ג המערכה צריך ליתן אש ומדליק את העצים ואח"כ מסדר על האש שני גזרי עצים אבל סידור עצי המערכה

עצמן הוא קודם לאש ומשנה שלימה היא בסופ"ב דתמיד וע' בכ"מ פ"ד ה"ה מתמידין שכתב כן בשם רש"י) שנאמר וערכו עצים על האש קידם עצים לאש (פי' שאלה היא אם עבר וסידר שני גזרי עצים קודם שנתן האש מהו שיהא חייב לסדר עוד שני גזרי עצים אחרים אחר שיתן האש או שאין זה מעכב בדיעבד ובעייא זו לא נפשטה) סידר עד שלא תרם (גם זו שאלה אם עבר וסידר עצי המערכה על הדשן קודם שהרים את הדשן מה יעשה) משחיל ותורם (פי' שמושך את הדשן מתחת העצים ותורם ואינו צריך לפרק את העצים שסידר) מפרק ותורם (פי' או שצריך לפרק את העצים ולתרום את הדשן ולחזור ולסדר את העצים וגם בעייא זו לא נפשטה).

ר' יעקב בר אחא אמר חילפיי שאל קומץ כו' חילפיי שאל אימורין כו'. — ע' היטב מנחות כ"ו ב'.

ולאו מתניתא היא קידש ידיו ורגליו היום לעבודה של מחר כו'. — צ"ל: ולאו מתניתא היא מקדש ידיו ורגליו היום לעבודה של מחר (פי' היינו דתנן בתמיד פ"א מ"ד לא היו רואין אותו ולא היו שומעין את קולו עד ששומעין קול עץ שעשה בן קטין מוכני לכיור, וס"ד שתרומת הדשן היא שירי עבודה מהיום שעבר ומי שלא הסיח דעתו לא היה צריך לקדש ידיו לתרומת הדשן, ומכל מקום כל מי שזכה בתרומת הדשן קידש ידיו כדי שיהא ראוי לעבודת מחר) א"ר יוחנן תרומת הדשן כו' שמסר יום ללילה דייו (פי' דמאחר שהשקיע את הכיור לפני שקיעת החמה, והעלהו בלילה לקדש ממנו לתרומת הדשן שוב אינו צריך להשקיעו דבסוף הלילה אינו נפסל) כו' בשם ר' יוחנן משהוא מגביהו הוא משקיעו (פי' ר' יוחנן כדעתו לעיל פ"א ה"א דצריכין מסירת יום ללילה ולילה ליום) כו' שאין הלינה פוסלת בידים בשירי עבודה אבל בתחלת עבודה צריך (פי' דמאחר שלראבר"ש צריך לקדש בתחלת עבודת היום א"כ לרבי צריך לקדש ביום אף בשירי עבודה וקשיא לר"ח בר יוסף דאמר שעמוד השחר אינו פוסל בכיור וכ"ש שאינו פוסל בידים כדמוכח בסוף הלכה זו) ר' חייא בר יוסף פתר מתניתא קידש ידיו ורגליו ביום אינו צריך לקדשן בלילה (פי' שדוקא הכיור שלא שקעו לפני שקיעת החמה הוא נפסל אבל הידים אינן נפסלות) בלילה צריך לקדשן ביום בשקידש לשירי עבודה (פי' שקידש ידיו בלילה לשירי עבודה כגון להקטר איברים) אבל לתחלת עבודה (פי' כגון לתרומת הדשן) אינו צריך לקדשן ביום דברי רבי ראברש"א אפי' עסוק בעבודה כל שלשה אינו צריך לקדש ידיו ורגליו שאין הלינה פוסלת בידים בין שקידש ידיו ורגליו בתחלת עבודה בין שקידש ידיו ורגליו בשירי עבודה ר' יוחנן פתר מתניתא קידש ידיו ורגליו ביום אינו צריך לקדשן בלילה בשירי עבודה אבל בתחלת עבודה צריך לקדשן,

בלילה צריך לקדשן ביום אפי' בשירי עבודה דברי רבי ראברש"א אפי' עסוק בעבודה כל שלשה אינו צריך לקדש ידיו ורגליו שאין הלינה פוסלת בידים בשירי עבודה אבל בתחלת עבודה צריך לקדשן חילפיי אמר כשם כו'.

הלכה ב

תלמידוי דר' חייא בר לולייני אמר מעתה צריך שיהא מיצן. — פי' שבשעה שכבתה הפתילה עדיין הנר חם ואי אפשר לדשנו בידיו.

טעמון דרבנן מחוץ לפרוכת כו' שלא יהא שם אלא הטבת נרות בלבד. — צ"ל: שלא יהא שם אלא הדלקת נרות בלבד (פי' דקטורת קודמת להדלקת נרות וכמו כן בבקר קטורת קודמת להטבת נרות).

א"ר יוחנן לא גזרו על שני גיזרין בשחרית. — פי' לא הצריכו שיתנו ב' גזרין בשחרית בשעת הקרבת התמיד אלא שמיד אחר הצתת עצי המערכה נותן ב' גיזרין ומפני זה אין נותן הגיזרין נחשב בין אלה שמפיסין לתמיד של שחר, ותקנו שזה שזכה בתרומת הדשן הוא מסדר עצי המערכה ומצית את האש ונותן ב' גזרי עצים ע' בבלי כ"ב א' וכמו שכתבתי מבואר במנחות צ' א' תוד"ה תמיד.

וכשהוא אומר תקריב אף לאחר הנסכים אית תניי תני קודם לנסכים כו'. — צ"ל: וכשהוא אומר תקריב אף לאחר המוספין אית תניי תני קודם לנסכים ואית תניי תני לאחר נסכים מ"ד קודם כו'.

בזיכין ויין מי קודם (פי' שבזיכין לאישים ואינו אלא משבת לשבת ויין תדיר בכל יום לכך יש ספק מי קודם) ולא מתניתא היא לבונה ליין (פי' שמקדימין לבונה ליין וע' תוספתא זבחים פ"י וראה ברמב"ם פ"ט ה"ט מתמידין דלא משמע כן) כאן לקרבן יחיד (פי' דברייתא מיירי ביין ולבונה שנדבו יחידים שאין נדבת יין של יחיד תדיר יותר מנדבת לבונה של יחיד וכן לנדבת בהמה מביא יין ולנדבת מנחה מביא לבונה) כאן לקרבן צבור (פי' כי מיבעי ליה בבזיכין של לחם הפנים שמקריבין אותן לאישים משבת לשבת ויין של תמיד שהוא תדיר).

הלכה ד

וערכו יכול מאה יכול מאתים. — צ"ל: ימים (ויקרא ט"ו כ"ה) יכול מאה יכול מאתים (כ"ה בספרא שם ומה שדרשו כעין זה על וערכו בני אהרן כבר מובא למטה).

והלא בבן הבקר הכתוב מדבר מה ת"ל בתמיד של שחר הכתוב מדבר. — צ"ל: והלא בבן הבקר הכתוב מדבר ומה ראית לומר בתמיד כו'.

נאמר כאן עריכה ונאמר להלן וערך הכהן אותם מה עריכה כו'. — צ"ל: ונאמר להלן (ויקרא ו' ה') וערך עליה העולה מה עריכה כו'.
אף עריכה שנאמר כאן בתמיד של שחר הכתוב מדבר עולא בר ישמעאל כו'. — צ"ל: אף עריכה שנאמר כאן בתמיד של שחר הכתוב מדבר ותני כן אין לך קודם לתמיד של שחר אלא קטורת בלבד (פי' ולפיכך מוקמינן את הכתובים ונתנו וערכו על המוקדם שהוא תמיד של שחר) עולא בר ישמעאל אמר בשם ר' לעזר יכולין הם שלשה להעלותו ולמה קרב בששה אלא כדי לעשות פומבי לדבר ולמה איל קרב באחד עשר כו'.

פרק ג

הלכה א

חשיכה מוצאי שבת מטלטלין אותו על פיו. — צ"ל: מטלטלין על פיו (פי' שאם העיר היא בעמק ואינו ידוע אם כבר שקעה חמה בשבת סומכין על עד אחד אם העיד כן).

הלכה ג

תמן תנינן המשמשת שראתה נדה כו'. —צ"ל: תמן תנינן (נגעים פי"ד מ"ח) מצורע טובל ועומד בשער נקנור ר' יהודה אומר אינו צריך טבילה מה חלק ר"י על טבילת סרך (פי' שכל טהור מותר ליכנס לעזרה בלא טבילה) או משום אפי' טובל מה מועיל (פי' שזה המצורע המכניס בהונתיו לעזרה עדיין הוא מחוסר כיפורים ומה תועיל לו הטבילה) נישמעינה מן הדא דתני א"ר יהודה כל עצמן כו' (ומה שבינתיים בנוסח שלפנינו נשתרבב מברכות פ"ג ה"ו ע"ש).

הלכה ד

ר' לעזר בשם ר"ה עד שישחוט בו שנים או רוב שנים כו'. — צ"ל: ר' לעזר בשם ר"ה ברוב שנים (פי' הא דתנן "קרצו" היינו ברוב שנים) א"ר יוסה מתניתא אמרה כן הביאו לו את התמיד קרצו ומירק אחד שחיטה על ידו כתיב קרץ כו'.

הלכה ה

כתיב בתמיד בבוקר וכתיב בעצים בבוקר יקדום כו'. — צ"ל: כתיב בתמיד בבוקר וכתיב בקטורת בבוקר יקדום דבר שנאמר בו בבוקר בבוקר כו' הקדים בו מעשה כתיב בבוקר בתמיד וכתיב בעצים בבוקר בבוקר יקדום דבר שנאמר בו בבוקר בבוקר כו' אם לאיברין (פי' שיקדום עצים לאיברין) והלא על עצים הן (פי' דמאחר שאיברי התמיד מקטירין על העצים פשיטא דעצים קודמין לאיברין).

איתא חמי עצים קודמין את הדם והדם קודם לקטורת ותימר הכין א"ר הילא כו'. — צ"ל: והדם קודם לקטורת ותימר הכין (פי' מאחר שכבר דרשו בברייתא ראשונה שעצים קודמין לדם ודם לקטורת מאיליו מובן שעצים קודמין לקטורת ולמה לי בברייתא שנייה דרוש אחד לזה) א"ר הילא על שלא זכיתי בו מן הדין שאין העצים מכשירין את הקטורת (פי' כמו שמבאר למטה) אצרכת הדא מתניתא (פי' דמדרשא דברייתא שנייה א"א להוכיח שעצים קודמין לקטורת לכך צריכין להדרש שבברייתא ראשונה דעצים קודמין לדם ודם לקטורת) הוון בעיין מימר מי מכשיר את הקטורת גחלים (פי' דאין העצים נקראים מכשירי קטורת מפני שאין נותנין הקטורת על העצים אלא על הגחלים שנוטלין אותן ממזבח החיצון במחתה ומכניסן ונותנן על מזבח הפנימי ואף שמסדרין מערכה שנייה ליטול מהן גחלים לקטורת אין זה מעכב שאם עבר ונטל גחלים שנשתיירו מאתמול ג"כ יצא לפיכך אין העצים נחשבין למכשירי הקטורת) א"ר אלעזר עצים מעלין עשן (פי' אף שאינו מפורש בתורה להקטיר הקטורת בכל השנה על גחלים ולא על עצים אלא בקטורת של יוה"כ בלבד שאז מקטירין את הקטורת בקדש הקדשים מ"מ גם קטורת של כל השנה של מזבח הפנימי אין מקטירין אלא על גחלים מפני שעצים מעלין עשן ואין עושין כן אף לפני מלך בשר ודם ע' בבלי פסחים ע"ה ב' ובפרש"י שם).

אלא מסבור סבר ר"י שאין אבות מלאכות ביוה"כ אלא ר"י ור"ש כו'. — חסר כאן וצ"ל: שאין אבות מלאכות ביוה"כ כלום אמרו שאין אבות מלאכות ביוה"כ אלא שאם עשה כולם בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת על כולן אילו מי שעשה כל אחת בפני עצמה שמא אינו חייב על כל אחת ואחת אלא ר"י ור"ש כו' (וע' שבועות פ"ג ה"ה).

הלכה ו

א"ר מנא קומי ר' יודן ע"ד דר"מ רחיצה חוצצת. — פי' היא מפסקת בין קידוש לקידוש והא דתנן בסיפא "הביאו לו בגדי לבן ולבש וקידש ידיו ורגליו" היינו כרבנן ודלא כר"מ וע' בבלי ל"ה ב'.

בר קפרא אמר אחת לבא ואחת לשעבר שתיהן לבוש. — צ"ל: שתיהן פשוט (פי' עלה דר"מ אמר כן וסבר בר קפרא כר' מנא).

ודכוותה לבישה מעכבת ואין קידוש ידים ורגלים מעכבת כו'. — צ"ל: לבישה מעכבת ואין טבילה מעכבת (פי' הטבילה שבין בגדי זהב לבגדי לבן ע' תוספתא פ"א ובבלי ל' ב') בד שיהו כפולים (פי' שתי כתנות לכל או"א).

אם אומר את שלא ילבש שחקים והא תני ולבשם אפי' שחקים ר' חנניה בשם ר' יסא כמחלוקת כו'. — צ"ל: והא תני ולבשם אפי' שחקים אלא שתהא אריגתו לשם קדש (פי'

לשם כהנים ולא לשם הדיוט) ותני כן אבני קדש צריך שתהא חציבתן לשם קדש ובקדש יחצבו בגדי קדש צריך שתהא אריגתן לשם קדש ובקדש יארגו ר' חנניה בשם ר' יסא במחלוקת דתני עור שעיבדו לשם קמיע כו' מן מה דתני אבני קדש צריך שתהא חציבתן לשם קדש ובקדש יחצבו בגדי קדש צריך שתהא חציבתן לשם קדש ובקדש יחצבו (כן העתיק רמב"ן במלחמות פ"א דסוכה) ואמר ר"ח בשם ר"י במחלוקת הדא אמרה אף לגבוה פליגין תני (תוספתא מגילה פ"ב) העושה כלי לגבוה כו' ר' חנניה בשם ר' יסא במחלוקת תני העושה כלי להדיוט אל ישתמש בו גבוה (ג"ז בתוספתא מגילה שם) ר' חנניה בשם ר' יסא במחלוקת ר' חונא בשם רבנן דתמן תיפתר כו'.

משם מילה דשמעה פרוטי. — ע' ערוך ערך פרט י"א דפירש פרט בלשון יונית ענייננו ראשון.

מה עשה מילא אותה מים וסיבב את המזבח ז' פעמיה. — פי' ובזה הראה לאחיו הכהנים שכתונת זו ארוגה עבה כל כך וחוט בחוט ידבק עד שאין המים עוברין ביניהן.

הלכה ז

כנגד כל המזבח ישנן כשלשים ושתים אמה דברי רבי ראברש"א כו'. — צ"ל: ישנן כל"ב אמה דברי ר' יוסי בר יודה (כ"ה בספרא פ' ויקרא ובבלי ל"ו א', אבל בתוספתא זבחים רפ"ו הנוסח ר' מאיר) ראברש"א מכנגד בית החליפות עד כנגד בין האולם ולמזבח (פי' שהן כ"ב אמה שבין האולם ולמזבח וכן מבואר בתוספתא שם) רבי מוסיף (ומה דאיתא בינתיים מיותר ונכפל בטעות מלמטה) מקום דריסת רגלי ישראל כו' מזבח הצפוני ועד כותל העזרה המזרחי (כ"ה בתוספתא שם וכן פרש"י בבבלי שם).

התיב ר"ח בר בא והא כתיב ושחט והזה מה הזייה לא הוכשרה באשה כאיש אף שחיטה לא הוכשרה באשה כאיש א"ל הרי הזיית כו'. — יש להחליף הגירסא וצ"ל: מה הזייה (פי' של דם הפרה) לא הוכשרה באשה כאיש אף שחיטה לא הוכשרה באשה כאיש היא אשה היא זר א"ל הרי הזיית מימיה כו' ולידא מילתה כתיב איש להכשיר את הזר (פי' בתמיה דודאי היינו מכשירין את הזר להזיית מי פרה דהא לא כתיב כהן בהזיית מים) אלא להוציא את האשה ברם הכא כתיב כהן כו' תיכשר באשה ר' שמואל ב"ר יצחק כו'.

שמואל הוה עבר שמע פרסייא מקלל לבריה ביה ומית (פי' דבן הפרסי שנתקלל בשם מת, הכי מוכח במדרש קהלת פ"ג אות ט"ו) אמר אזל כו' איתא ואנא מסר יתיה לך (פי' שר' חנינה אמר לר' אינייני שהוא רוצה למסור לו את השם, כן מבואר במדרש שם) כו' ומאן דרגיל ליה לא יכיל מיכול מבר נש כלום (לפי נוסח שלפנינו קשה מאליהו

שאכל אצל הצרפתית ומאלישע שאכל אצל השונמית, אבל במדרש שם הנוסח: א"ל נסיבת מעשר ולא קבל עליה למימסר ליה אמר דילמא תבע גבי בר נש כלום ולא יהיב ליה וכעס עליו וקטל ליה ע"כ ואולי שזהו ג"כ ענין הלשון הקצר שבירושלמי כאן. שוב מצאתי באו"ז ח"א הלכות ק"ש סימן ט"ו שהעתיק ירושלמי זה חד אסי בציפורין כו' לא יכיל מיכל מבר נש כלום וקשיא אלישע ע"כ, ונראה דהסיום "וקשיא אלישע" הוא מה שהוסיף הרב או"ז להקשות על הירושלמי).

ודע שמהירושלמי והמדרש הנ"ל מוכח שעיקר קריאת שם הוי"ה לא היה ידוע בזמנם אלא ליחידים ואלה הנקודות הכתובות לפנינו בשם הוי"ה אינן עיקר נקודותיו (וכן נראה מתשובת ר' האי שבקובץ טעם זקנים) אלא נקודות מהשם "אדני" כפי מה שהוי"ה נקרא אצלנו וכדעת הרמב"ם במורה ח"א פס"ב וכ"כ במאור עינים פ"ו (וכל זה מוכיח שסימני הנקודות המצויות אצלנו עדיין לא היו בזמן חז"ל שאם לא כן למה היה להם למסור את השם מפורש בפה ושמרו את עצמם שלא ישמעו אחרים יותר טוב היה לרשום על הקלף את נקודותיו ולהראותן אל הראוי שידע את שם המפורש ואחר ישרוף את הקלף. עוד מצינו בבבלי ע"ז י"ח א' שר' חנינא בן תרדיון הגה את השם באותיותיו כדי להתלמד ואם היו אצלם נקודות לא היה צריך להגות כדי להתלמד). ולא כן הוא דעת הרש"א בח"א קידושין ע"א א' אלא שהנקודות שלפנינו בשם הוי"ה הן הן עיקר קריאתו באותיותיו, וכ"ה דעת השירי קרבן כאן ומטעם זה נתקשה לו מה רבותא דכה"ג ומה זה שנשכח מכל העומדים שם ע"ש. והחכם בכרך בספרו אשתדלות חלק ב' מפרק קל"ד עד קל"ח השתדל להחזיק על ידם ע"ש, אבל אין דבריו מחוורין לדעתי.

הלכה ח

ר' שמואל אחוי דרב בעי אבדו מהו לעשות תחתיהן של זהב כו'. — צ"ל: ר' שמואל אחוי דר' ברכיה (ע' סה"ד ערך ר' שמואל אחוי דרב) בעי אבדו של זהב מהו לעשות תחתיהן של אשכרוע ייבא כו' ויעשו דדין זה ע"ג זה (פי' שי"ב הדדין שעשה בן קטין לכיור היו מלמעלה למטה זה ע"ג זה וכדתני בברייתא בבבלי ל"ז א' שחרית במלואו מקדש ידיו ורגליו מן העליון כו' ולזה שאלו כאן למה עשה י"ב במספר ויעשה כפי היכולת דדין מראש הכיור עד סופו זה תחת זה).

העליון משם כלי פחות ברובו כו'. — צ"ל העליון כלה ברובו (פי' הדד העליון מהי"ב סמוך לגובה חציו מלמעלה) והתחתון בסוף אוירו של כלי (פי' למטה בסוף אויר הכיור סמוך לשוליו).

אריב"ל אמת המים היתה מושכת לו מעיטם והיו רגלי שוורים פחותין כרימונים ר' שמעון כו'. —צ"ל: אריב"ל אמת המים מושכת לו מעיטם (פי' דהא דתנן אף הוא עשה מוכני לכיור כו' היינו שבמוכני היה משקיע את הכיור לאמת המים שמושכת מעיטם כדי שלא יהיו מימי הכיור נפסלין בלינה) ר' שמעון בר כרסנא (ומה שבינתיים מיותר ונשתרבבה כפילתו מלמטה) בשם ר' אחא הים בית טבילה לכהנים הוא שנאמר והים לרחצה לכהנים בו ולא כלי הוא כההוא דמר ריב"ל אמת המים מושכת לו מעיטם (פי' לאמת המים שבה משקיעין את הכיור כלעיל וה"נ היתה אמת המים נמשכת אל הים) והיו רגלי שוורים כו'.

פרק ד

הלכה א

ויכתוב עליהם ויאמר זה לה' וזה לעזאזל כו'. — צ"ל: ויכתוב עליהם זה לה' (פי' ומלת "ויאמר" שבינתיים מיותרת ונשתרבבה כפילתה מלמעלה) וזה לעזאזל (פי' שיכתוב עליהן בדיו או בשאר הצבעין) כו' שהוא לה' לעולם (פי' וסוף כתיבה שעל העץ או על הזהב להמחק ואינה מתקיימת לעולם) כו' חקוקים היו תני בשתי קלפיות כו'.

נגע בהן כשהן למטה ונתערבו אין השעירין כמצותן כו'. - יש להחליף הגירסא וכצ"ל: נגע בהן כשהן למטה ונתערבו (פי' שנתן ידיו בקלפי ונגע בידו אחת בגורל א' ובידו השנית בגורל השני ולא העלן ושוב נתערבו הגורלות וחזר ולקחן והעלן ואינו ידוע אם עלו בידיו כל גורל אותו שנגע בו תחלה ואם נתחלפו בפעם השנית) השעירים כמצותן (פי' דכל זמן שהגורלות עדיין באויר הקלפי מותר לכתחילה להחליפן מיד ליד מאחר שלא העלן מתוך הקלפי) ומשהעלה אותן חזרו ונתערבו (פי' ואחר שנתערבו לקח אחד בידו זו והשני בידו האחרת ונתנן על השעירין) אין השעירין כמצותן (פי' נתחלפו לו באחרונה ובעיקר כמו שהעלן מן הקלפי) אמר אם של שם כו'.

כמלך שהוא יושב על קתדרין שלו ודכוותה אחד מלמטן ושם מלמעלן. — צ"ל: ודכוותה למד מלמטן ושם מלמעלן (פי' שבגורל שהיה חקוק "לשם" היה למ"ד מלמטה ושם מלמעלה).

ק"ו מה אם נתינה שכתוב בה בני אהרן. — צ"ל: שכתוב בה אהרן.

על דעתיה דר' יוחנן דו אמר אפי' אחד היום וא' למחר ניחא ע"ד דר' ינאי כו'. — צ"ל: ע"ד דר' ינאי ניחא ע"ד דר' יוחנן דו אמר אפי' א' היום וא' למחר לאי זה דבר כו' (ונוסח שלפנינו נשתרבב מלמטה).

מתניתא פליגא על ר' יוחנן הגורל עושהו חטאת ואין השם עושהו חטאת פתר לה במצליח בגורל כו'. — יש להחליף הגירסא וצ"ל: פתר לה ברוצה להגריל (פי' אבל אם אין בדעתו להגריל יכול לקובען בפה) מתניתא פליגא על ר' ינאי לא הגריל כו' שחיסר מצוה אחת פתר לה בנתינה (פי' דהא דתני "לא הגריל" היינו שלא הניח הגורלות ע"ג השעירים שבזה אף ר' ינאי מודה שאין הנחה מעכבת) והתני לה' (פי' דכתיב במחוסר זמן ויקרא כ"ב כ"ז ירצה לקרבן אשה לה' וע' בבלי ס"ג ב') לרבות שעיר המשתלח שיהא פסול משום מחוסר זמן על דעתיה דר' יוחנן דו אמר כו' ע"ד דר' ינאי לאי זה דבר נאמר לה' וחש לומר שמא יעלה לשם פתר לה במצליח בגורל (פי' שהיה שעיר א' מחוסר זמן וא' שאינו מחוסר זמן ועלה הגורל לשם על אותו שאינו מחוסר זמן ונמצא זה שמחוסר זמן הוא לעזאזל ומ"מ הוא פסול) שני שעירי יוה"כ כו' (נועם ירושלמי).

נשמעינה מן הדא פר מעכב את השעיר השעיר מעכב את הפר כו'. — צ"ל: פר מעכב את השעיר השעיר אינו מעכב את הפר (כ"ה בבבלי מ' א', ובתוספתא מנחות פ"ו ט"ס ע' מ"ש לעיל פ"א ה"א, עמ' 241) הדא אמרה שחט את הפר עד שלא הגריל חייב (פי' אם שחטו בחוץ) אין תימר פטור ניתני השעיר מעכב את הפר (ופירוש הק"ע בזה תמוה ע"ש).

הלכה ג

ר' חנינה ור' יונתן תריהון אמרין אפי' בדם מילתיה דריב"ל כו'. — יש להחליף את הגירסא וכצ"ל: ר' חנינה ור' יונתן תריהון אמרין אפי' בדם ר' חנינה (היינו ר' חנינה האחרון חבירו של ר' מנא ע' מ"ש בקידושין פ"ג ה"ה) ר' בא בשם ר' יוחנן אפי' בדם (כל זה איתא לפנינו למטה ושייך כאן) מילתיה דריב"ל אמר אפי' בדם ריב"ל שאל חפן כו'.

הלכה ד

בכל יום לא היה בה אמה גמודה. — צ"ל: בכל יום לא היה בה אלא אמה גדומה (פי' אמה דחוקה או עצבה וכמו שקורין לאדם שנקטעה ידו גידם, וכעין זה בשקלים סוף פ"ו "לא היה בו אלא אמה גדומה" וע' בשירי קרבן שם ד"ה גדומה. והנה בערוך ערך גמד ד' וכן ברשב"ם ב"ב ק' א' ד"ה גמדין כתבו פירוש אחד דגמד ענייננו אמה קטנה, אבל כאן א"א לפרש כן כפי נוסח שלפנינו דא"כ "אמה גמודה" הוא לשון כפול שלא לצורך דבגמד לבד סגי).

הלכה ה

ר' יוסי בר"ב בשם ר' ירמיה מן מה דתני הקטיר כזית בחוץ חייב מינה את שמע פחות מכזית בפנים פטור. — ע' ק"ע ובמ"ל פי"ט הי"א ממה"ק שנדחקו בפירוש מאמר זה.

וראה זאת מצאתי נוסח אחר בסדר רע"ג תחלת סדר מעמדות "ר' יוסי ב"ר בון ור' יוסי בר זבידא אמרו מן מה דתני רישא הקטיר כזית בחוץ חייב ותני סיפא פחות מכזית בפנים פטור מכלל דלא נפטרו צבור ידי חובתן (פי' דריבר"ב ור' יוסי בר זבידא פירשו הא דתני פחות מכזית בפנים פטור היינו שאם הזר הקטיר בפנים פחות מכזית פטור שאין הקטרה בפנים פחות מכזית).

הלכה ו

מה מקיים ר' יהודה אש תמיד. — פי' דמשמע דצריכין מערכה לקיום האש אבל הכתוב והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה (שממקרא זה דריש ר"מ מערכת קיום האש) דריש ליה ר' יהודה לעיל פ"ב ה"א להצתת האש שלא תהיה אלא בראשו של מזבח.

ר' יעקב בר אחא בשם ר' שמואל בר אבא. — צ"ל: בשם ר' שמעון בר אבא (ע' מ"ש בברכות פ"ב ה"ז).

ר' ירמיה בשם ר' פדת גחלי מה ת"ל אש (פי' דגחלים שאינן בוערות פחמים שמן כמו נופח באש פחם, ישעיה נ"ד נ"ז, וע"ש בפירוש המצודות אבל כשהן בוערות הן נקראות גחלים וא"כ ל"ל למכתב אש) שהיא בטלה ע"ג גחלים (פי' שיעשו ביוה"כ מערכה בפני עצמה כדי ליקח גחלים ממנה לקטורת שמקטיר לפני ולפנים, ומערכה זו לא תשמש לשום דבר אחר רק בשביל הגחלים הללו).

גחלי יכול עוממות כו'. —צ"ל: ותני כן (פי' כר' פדת והיא בספרא פ' אחרי) גחלי יכול עוממות (פי' גחלים בוערות אלא שהאש מכוסה באפר דק מלמעלה ואין האש נראה מבחוץ) ת"ל אש (פי' דכתיב למטה ונתן את הקטורת על האש, ויקרא ט"ז י"ג) אי אש (פי' מדכתיב אש ולא כתוב שם גחלים) יכול שלהבת ת"ל גחלי הא כיצד (ומלת "אש" שבינתיים מיותרת וליתא בספרא שם וילקוט פ' אחרי ובבלי פסחים ע"ה ב') כו' ת"ל גחלי אש (פי' דכתיב למעלה "גחלי אש" וכר' פדת).

מתניתא מסייעא לריב"ל תמיד תמיד אפי' בשבת כו'. — צ"ל: מתניתא מסייעא לר' יוחנן תמיד (פי' דכתיב בלחם הפנים, ויקרא כ"ד ח') תמיד אפי' בשבת אפי' בטומאה (פי' ולא תני תמיד אפי' במסעות) מתניתא מסייעא לריב"ל לא תכבה אפי' במסעות כו' ר' שמעון אומר אף בשבת ובמסעות היו מדשנין (כ"ה בספרא פ' צו).

מה מקיים ר' יהודה ודשנו את המזבח וירוון כו'. — צ"ל: מה מקיים ר"י ודשנו את המזבח א"ר יודה בן פזי וירוון כמה דאת אמר ואכל ושבע ודשן.

פרק ה

הלכה א

א"ר חנניה בן תרדיון תניי ב"ד הוא על המותרות שיקרבו עולות. — צ"ל: א"ר חנניה תניי ב"ד הוא כו' (והמלות "בן תרדיון" מיותרות וליתא בשקלים פ"ד).

והכא את אמר מלא קומצו ר' יעקב בר אחא כו'. — צ"ל: והכא את אמר מלא חפניו (פי' שלא יחפון בראשי אצבעותיו ומניין שלא יהא מבורץ) ר' יעקב בר אחא ר' סימון בשם ריב"ל מה להלן קומץ מבורץ פסול והכא חפניו מבורצים פסולים.

חזקיה אמר הילוך בזר כשר ר' ינאי כו'. — ע' זבחים ט"ו א'.

מתניתא פליגא על ר' ינאי נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו כו' א"ר זעורה פשיטת יד עשו אותו כהילוך. — מן "א"ר זעירא" עד "כהילוך" יש למחוק ונשתרבב הכפל בטעות מלמעלה.

מ"ט דרבנן והבדילה הפרכת לכם וגו'. — פי' דמקודם כתיב והבאת שמה מבית לפרכת את ארון העדות והדר כתיב והבדילה הפרכת לכם וגו' ומדלא כתיב והבדילה לכם משמע דשתים היו אחת סמוכה לקדש הקדשים ואחת סמוכה לקדש וע' תוספתא סופ"ב.

הלכה ב

שמואל אמר בודדה ברגלו. — צ"ל: בודדה בגודלו (כ"ה בפירוש ר"ח נ"ג א', וה"פ דשמואל חולק על ר' חנינה וסובר שאינו זורקה באויר אלא שמחזיר בגודלו את הקטורת מן הכף לתוך חפניו).

ר' יוחנן אמר (כצ"ל) מערה מתוך הכף כו'. — פי' סבר ר' יוחנן שמן הכף עצמו הוא מערה בפנים את הקטרת לתוך חפניו ואינו צריך לחזור ולחפון שם.

ברם כר"מ אפי' בעי לא יכיל למה שלא יתן אחוריו לקודש. — פי' דלר"מ ששתי פרוכות היו כשיצא מקדש הקדשים דרך צפון ופניו לדרום ועומד בין שתי הפרוכות לא היה יכול להפוך פניו לצפון ולחזור לאחוריו כדרך שנכנס דא"כ היה נראה כמחזיר אחוריו לקדש למקום שהוא צריך לצאת לפיכך כמו שיוצא מבפנים ופניו לדרום כך צריך הוא להלך עד שיצא דרך דרום להיכל.

הלכה ד

כתיב והזה אותו על הכפורת יכול על גגה כו'. — צ"ל: כתיב (פי' בדם הפר ויקרא ט"ז י"ד) והזה באצבעו על פני הכפורת יכול על גגה ת"ל פני הכפורת יכול על מצחה ת"ל על יכול שיהא נוגע ת"ל פני' דם שעיר שלמעלה ר"ז אמר צריך שיהא נוגע כו' טעמא

דר"ש ב"ר יצחק והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת (פי' בדם השעיר, שם שם ט"ו) מה כפורת שנאמר להלן (פי' בדם הפר) לא על מצחה ולא על גגה ואינו צריך שיהא נוגע (פי' דכתיב בדם הפר שלמעלה "פני") אף כפורת שנאמר כאן (פי' בדם שעיר שלמעלה שלא כתוב בו "פני") לא על מצחה ולא על גגה כו' ואינה כן אלא הזיית שעיר שלמעלן למדין מהויית שעיר שלמטן (פי' דבהזיית שעיר שלמטן אינו צריך שיהא נוגע משום דכתיב בו ולפני).

נתן מכלי קדש לתוך כלי חול פסל כו'. — צ"ל: נתן כלי קדש לתוך כלי חול פסל הא כלי קדש לתוך כלי קדש לא פסל א"ר חגיי מה את ש"מ א"ר מנא כלי דם השעיר שהוא מלא לתוך כלי דם הפר שהוא ריקם (פי' כן הוא פירוש לשון המשנה "ונתן את המלא בריקם") א"ר יוסי בר"ב נימר עירה דם הפר כו'.

הכל מודים בשבע הזאות שלמטן שהוא צריך להערות. — צ"ל: בשבע הזאות שעל טיהרו שהוא צריך להערות.

ע"ד דר' הילא אינו זקוק להערות אלא אותו שהזה ממנו קיבל דם הפר כו'. —צ"ל: אלא אותו שהזה ממנו על מזבח הזהב בלבד, קיבל דם הפר בג' כוסות ומדם השעיר בג' כוסות ונתן מאחד על הבדין כו' על מזבח הזהב כולן נשפכין ליסוד נתן מאחד מהן על הבדין ועל הפרכת ועל מזבח הזהב (והסופר השמיט מן "הזהב" עד "הזהב") אי זה מהן ישפך על היסוד כו'.

על דעתיה דרבי אין לך נשפך על היסוד אלא אותו שהיזה ממנו חבריא אמרי כו'. — צ"ל: ע"ד דרבי אין לך נשפך על היסוד אלא אותו שהיזה ממנו, דם שתי חטאות שנתערבו חבריא אמרי נתפגלה זו נתפגלה זו (פי' שאם נתפגלה אחת מהן אף השנית פסולה שהרי אינו יכול ליתן מאותו הדם שנתערב בו דם מחטאת פסולה ע"ג המזבח) אבדו אימורין של זו מזין על אימורין של זו, חבריא אמרי הכל מודין בדם כשרין שנתערבו בפסולין עד שיהא שם מתנה אחת משל כשרין (פי' אפי' לחכמים דאמרי למטה דאין שיעור למתנת דם מודין כאן דצריך שיעור מתנה אחת משל כשרין דאז אם עבר ונתן הורצה) בפר משיח ועדה (פי' שנתערבו דמן) אפי' אין בהן אלא מתנה אחת משל שניהן (פי' דהזייה כתיב בפרים ואין שיעור להזייה ואף רבי לא אמר דצריך שיעור אלא בחטאת דכתיב בה נתינה וכ"ה בזבחים ע"ה ב') מה פליגין בדם שתי חטאות שנתערבו כו'.

הלכה ה

ימנית אין זו ימנית (פי' דסתם מתני' כר' יוסי שלא היתה אלא פרוכת אחת בלבד ויצא דרך צפון כדלעיל ה"ג דף מ"ב רע"ג ולאחוריו, נמצא כשעומד לפני המזבח ופניו

למערב, דקרן צפונית היא לימינו) כו' ויצא אל המזבח ויתחיל מקרן מערבית דרומית (פי' שיעמוד בין הפרוכת למזבח, נמצא שקרן מערבית דרומית היא לימינו ומקיים ג"כ ויצא אל המזבח שהרי יוצא מק"ק דרך צפון כלעיל) כו'.
ויעמוד בדרום ויתחיל מקרן מזרחית צפונית כו'. — צ"ל: ויעמוד בדרום ויתחיל מקרן מערבית דרומית כיי דא"ר הילא ימנית אין זו ימנית תני ר"מ אומר משום ר' ליעזר ממקומו כו' (פי' ומתני' ר' יהודה אליבא דר' אליעזר וכמבואר בבבלי נ"ט א').

הלכה ו

מ"ד אם כלה כיפר עושה אותן ארבע מתנות. — פי' א' בין הבדים ב' על הפרוכת ג' על מזבח הזהב וד' השיריים על מזבח החיצון שכולן מכפרין אף שאין השיריים מעכבין.
אם כיפר כלה אינו עושה אותן אלא מתנה אחת. — צ"ל: אלא שלש מתנות.
[השלמות: **ריב"ל אמר משמעות ביניהון מן השיריים כו'**. —צ"ל: ריב"ל אמר משמעות ביניהון אבל בשירים כ"ע מודין דאינן מעכבין ריב"ל כדעתיה דמר ר' סימון כו'.]
אין מכפרין ואינן ראויים לכפר אין מכפרין לא ברה"ש ולא ביוה"כ כו'. — צ"ל: מ"ד אין מכפרין ואינן ראויין לכפר אין מכפרין בשאר ימות השנה ולא ביוה"כ מה נן קיימין אם למצוה אף בשאר ימות השנה מצוה ליתן כו'.
ר' יודן בעי אבדו מה הן צריכה ליה כשהתחיל כו'. —צ"ל: ר' יודן בעי אבדו מהו, חסרו מהו מה צריכא ליה בשלא התחיל ליתן וחסרו אבל אם התחיל ליתן כו'.
אתא ר' בא ר' חייא בשם ר' יוחנן הקדיש דם לבדק הבית ביניהון והוה ר"ז חדי בה כו'. —צ"ל: אתא ר' בא בשם ר' יוחנן הקדיש דם לבדק הבית מועלין בו והוה ר"ז חדי בה כו'.
דא"ר לעזר יש מהן שאמרו כר ויש מהן שאמרו לא נהנין ולא מועלין לפיכך כו'. —צ"ל: ויש מהן שאמרו מועלין בהן לפיכך כו' הדמים מועלין בהן לר"ש לפיכך אם מכרן תופש את דמיהן (פי' ומשמע דלרבנן שאין מועלין בדם אינן תופסין את דמיהן וע' מעילה י"ב ב').

הלכה ז

ר' הושעיה בשם ר' פס במתנות הבדים כו'. — צ"ל: ר"ה בשם ר' פס במתנות הפרוכת (פי' דהא דתנן במשנה ט' "הקדים דם השעיר לדם הפר יחזור ויזה מדם השעיר" כו' היינו בשהקדים במתנות הפרוכת) אבל במתנות הבדים פר מעכב את השעיר (פי' דהזיית דם הפר בין הבדים מעכבת את שחיטת השעיר דאם שחט את השעיר קודם שזרק מדם הפר בין הבדים פסול ולפיכך אם הקדים דם השעיר בין הבדים לפני דם הפר פסול דאינו יכול לתקן עוד כיון שכבר שחט את השעיר וע"ל פ"ד סוה"א ובבלי ס"א א') א"ר לעזר כו'.

פרק ו

הלכה א

נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה שני שנאמר להלן אנשים כו'. — צ"ל: מה שני שנאמר כאן (פי' בריב) אנשים ולא נשים ולא קטנים אף שני שנאמר להלן (פי' ע"פ שני עדים) אנשים ולא נשים ולא קטנים הרי למדנו שאין האשה מעידה מעתה אין האשה דנה (פי' מדכתיב ועמדו שני האנשים נאמר ג"כ שאין האשה יכולה להיות בעלת דין ואינה יכולה לתבוע מן האיש ולא האיש ממנה).

קבעו בתלייה שלא ידחה כו'. — צ"ל: קבעו שיזדווג לו חבירו ולא ידחה אתיא כהא דמר ר' יונה בשם ר"ז ועשהו חטאת קבעו בתלייה שלא ישתנה (פי' שיהא תולה על שיש בו ידיעה בתחילה אין לו ידיעה בסוף וע' שבועות פ"א ה"ה) על דעתיה כו'.

דר' יוחנן מת שני שבין זוג שני שני שבין זוג ראשון מהו שידחה כו'. —צ"ל: מת שני שבזוג ראשון שני שבזוג שני מהו שידחה (פי' ויהא צריך להביא זוג שלישי ולהגריל עליהם או שיכול ליקח שניהם מזוג שני, של שם ושל עזאזל) אתא ר' בא ר' חייה בשם ר' יוחנן מת שני שבזוג ראשון שני שבזוג שני כבר נדחה וכל שכן חליפין לשיטתיה דרב מת שני שבזוג שני שני שבזוג ראשון כבר נדחה (פי' ומה לר' יוחנן דשני שבזוג שני לא היה נראה מ"מ נדחה כ"ש לרב דשני שבזוג ראשון כבר היה נראה ונדחה דאינו חוזר ונראה) הגריל שלשה שעירין ונתן מאחד כו'.

וקשיא על דר' יהודה ויש אדם מגריל למיתה משעה ראשונה. — פי' שיטת הירושלמי דזה שאמר ר' יהודה נשפך הדם ימות המשתלח מת המשתלח ישפך הדם אינו אלא בשחט כבר את השעיר של שם אבל אם מת המשתלח קודם ששחט את של שם, או שמת של שם הרי זה שוחט שעיר הנשאר מזוג ראשון לשם או שמשלחו לעזאזל וכן מזוג שני קובע אחד לעזאזל ומשלחו או קובע אחד לשם ומקריבו והשני שמזוג שני ימות ונמצא שהוא מגריל למיתה משעה ראשונה (וע' בבלי ס"ד ב').

הלכה ב

אף בשעיר המשתלח כן צריך להגריל עליו פעם שניה כו'. — צ"ל: צריך להתודות עליו פעם שנייה או כבר יצא בוידויו של ראשון.

הלכה ג

והמשלח לא המשלח את המשתלח. — צ"ל: לא המשלח את המשלח (וכ"ה בספרא פ' אחרי).

ברח דרך הליכה מטמא בגדים כו'. —צ"ל: הלך דרך הליכה מטמא בגדים (פי' שאם המשלח הלך עם השעיר באותו דרך שהולכין בו לעזאזל ה"ז מטמא בגדיו בכל פסיעה ופסיעה כגון שהחליף בינתיים את בגדיו ולבש בגדים אחרים) דרך חזירה אינו מטמא בגדים (פי' שאם חזר המשלח בדרך שיבה לירושלים אינו מטמא בגדים שהחליף בזמן שחזר וכן איתא לקמן ה"ה בפרים הנשרפין שדרך חזרה אינו מטמא בגדים).

[השלמות: **הרי נחוניון בני לפניכם הלכו ומינו את נחוניון כו'**. — צ"ל: הרי נחוניון בני לפניכם ולא קיבל עליו נחוניון שהיה שמעון אחיו גדול ממנו הלכו ומינו את שמעון אעפ"כ קינא בו נחוניון אחיו הלך כו' ולא מצאו ובקשו הכהנים להורגו אמרו משם ברח כו' תני זו דר"י רמ"א לא כי אלא מינו את נחוניון וקינא בו שמעון אחיו הלך כו' לאהובתו בצלצל שלך בקשו הכהנים להורגו אמרו משם ברח כו' (היך קדמייא) כו'.]

הלכה ד

ר' יהודה אומר עשר סוכות בתוך עשרה מיל. — בתוספתא פ"ג וכן בבבלי הנוסח:תשע סוכות.

הלכה ו

א"ר חנניה קרא מסייעא למתני' והמשלח את השעיר כו'. — יש להפך הגירסא וצ"ל: קרא מסייעא לתנייא ברייא והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו (פי' ומשמע שכבר הגיע לעזאזל) מה כתיב בתריה ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת (פי' ולתנא דמתני' אחר שיצא המשלח מירושלים מיד בא כה"ג לפר ושעיר) א"ר מנא ואפי' כמתני' אתיא היא כאנש דסלק כו' (פי' וה"נ כיון שיצא מירושלים על דעת להביאו לעזאזל אף שעדיין לא הגיע לשם הרי זה כאלו כבר שלחו לעזאזל).

מה צריכא בשנטמאו לפני זריקה כו'. —צ"ל: מה צריכה בשנטמאו לאחר זריקה אבל אם נטמאו לפני זריקה קורא "אני עליו כו' (פי' וכמו שמותר לזרוק בטומאה ה"ג שורף בטומאה) א"ר יוסי ופר משיח ועדה דלית כתיב בהן במועדו לית ש"מ כלום (פי' ופשיטא שאם נטמא לפני זריקה דפסול וה"נ לאחר זריקה) א"ר מנא לית מיתמנע ר' יוסי רבי (פי' ר' יוסי היה רבו של ר' מנא) הוי הכא (פי' שהקשה מדתנן במעילה פ"ב מ"ג פרים הנשרפים כו' נשחטו הוכשרו ליפסל בטבול יום) וא"ל רבב"ח קיים בפר משיח ועדה.

פשיטה הדא מילתא יצא רובו ואח"כ יצא רוב האבר המשלים כו'. — צ"ל: פשיטא הדא מילתא יצא חציו עם רוב אבר המשלים לרוב (פי' שיצא חציו ובבת אחת ובכללו רוב אבר אחד שאלו יצא כל אותו אבר היה משלים לרוב בזה ודאי מטמא בגדים שאנו

רואין למיעוט האבר שבפנים כאלו יצא לחוץ) לא צורכא דלא יצא אבר אבר (פי' וכל אבר ואבר שיצא חתכו מיד) ואח"כ יצא רוב האבר המשלים לרוב.
א"ר מנא אינה מחיצה להן. — צ"ל: א"ר מנא אין מחיצה להן (פי' שאין שום מחיצה לפרים הנשרפים ולפיכך אפי' לרשב"ל אם יצאו לחוץ לא נפסלו).

פרק ז

הלכה א

ר' אמי בשם ר' יוחנן שירי עבודות עובדן בבגדי לבן א"ר מתנא כו'. — צ"ל: עובדו בבגדי לבן משלו א"ר מתנא כו' ר' יוסה בעי למה (פי' מפני מה מותר לעבוד אותן בבגדי לבן משלו) שהן בחוץ הרי שחיטה (פי' שחיטת התמיד ואילו ואיל העם) הרי אינה אלא בחוץ והוא עובדה בבגדי זהב ר' יסא בשם ר' יוחנן רצה עובדה (פי' לשחיטה) בבגדי זהב רצה עובדה בבגדי לבן משלו ומצינו שחיטה כו' (פי' ואיכן מצינו במקום אחר דשחיטה צריכה בגדי זהב או בגדי לבן).

הלכה ב

עבודת היום קודמת למוספי היום פר ואיל ושבעת כבשים כו'. — צ"ל: קודמת למוספי היום תני פר ואיל (פי' של מוספין) ואילו (פי' דסבר כראבר"ש בבבלי ע' ב' דב' אילים הן) ואיל העם ושבעת כבשים תמימים היו קרבים עם תמיד של שחר כו' ואית דבעי מימר אילו ואיל העם היו קרבין עם תמיד של בין הערבים והשאר היו קרבין עם תמיד של שחר והדין תנייא חולק עבודות כו' (פי' של העולות) א"ר בון ב"ח ושעיר (פי' גם שעיר חטאת של מוספין קרב עם תמיד של בין הערבים) מ"ט מלבד חטאת הכיפורים כו'.
א"ר אלזר יש לך עבודה אחדת שהוא עובדה בבגדי לבן כו'. — פי' בא לומר שהמקרא ובא אהרן אל אהל מועד שהוא להוצאת כף ומחתה גם הוא אמור על הסדר שהכתוב מסדר יחד כל הדברים שנעשים בבגדי לבן אע"פ שאינם נעשים זה אחר זה ויש הפסק ביניהם, וכ"ש הרמב"ן בפ' אחרי שם.
[השלמות: **אר"א יש לך עבודה אחרת כו'**. — פי' שהמקרא "ובא אהרן אל אהל מועד" אמור על הסדר שמסדר הכתוב כל הדברים שעושים בבגדי לבן אע"פ שאינם נעשים זה אחר זה וכ"ש הרמב"ן בפי אחרי שם (ט"ז כ"ג).]

הלכה ג

כתונת היתה מכפרת לובשי כלאים כו' אבנט היה מכפר על הגנבים. — יש להחליף הגירסא וכצ"ל: כתונת היתה מכפרת על הגנבים (פי' כמו שפשטו מיוסף את כתונתו

וגנבוהו ומכרו אותו וגם גנבו את לב יעקב) כו' אבנט היה מכפר על לובשי כלאים (פי' כרבי דאמר לעיל דבין אבנטו של כה"ג בכל ימות השנה ובין אבנטו של כהן הדיוט יש בהן כלאים ואפי' לראבר"ש הרי יש כלאים באבנטו של כה"ג בכל ימות השנה, כן מצאתי).

מ"ד משיבו על הראשונה ואינו משיבו על השנייה מן הדא ויאמר דוד כו'. — צ"ל: מ"ד משיבו על הראשונה ואינו משיבו על השנייה והכתיב ויאמר דוד ה' אלקי ישראל וגו' היסגירוני בעלי קעילה בידו וגו' הירד שאול וגו' ויאמר ה' ירד דוד לא שאל כהוגן כו' מ"ד אינו משיבו לא על הראשונה ולא על השניה והכתיב ויאמר דוד ה' אלקי ישראל וגו' היסגירוני בעלי קעילה וגו' דוד ביקש עליה רחמים ה' אלקי ישראל הגד נא לעבדך והכתיב וישאל דוד בה' לאמר ארדף אחרי הגדוד הזה האשיגנו עוד היא דוד ביקש עליה רחמים (פי' שכך היה מעשה אבל אין זה מפורש בכתוב) תדע לך שהרי שתים כו'.

פרק ח

הלכה א

ר' יונה תרי מרטוטה ויהב לה תותי כדה. — צ"ל: תותי כרה (וכ"כ בפירוש הקצר בירושלמי תענית פ"א ה"ו ובבבלי דמכילתין ע"ח א' תחת מראשותיו) [וע' גליון הש"ס].

ביוה"כ בין סיכה שהיא של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג אסור כו'. — כשיטה זו נראה ג"כ מהתוספתא, אבל בבבלי ע"ז ב' שיטה אחרת דחולה או שהיו לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש, וע' ברכות פ"ב ה"ז ומ"ש בהערותי שם (עמ' 8).

[השלמות: **מניין שהוא מחוור בעשה**. — צ"ל: מניין שהוא מותר בסיכה (פי' בשמן מעשר שני) א"ר אלעזר כו'.]

הלכה ב

תני מלא לוגמיו מה ופליג כו'. —צ"ל: תני מלא לוגמו (פי' בלשון יחיד) מה ופליג מלא לוגמיו שהוא ניתן ללוגמא אחת (פי' דמלא לוגמיו דתנן היינו כל שיסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו וכעין זה בבבלי פ' א') תני משום ב"ש ברביעית.

הלכה ג

[השלמות: **למה שתייה כו' בכלל שתייה**. — כ"ז נשתרבב משבועות פ"ג היד ואינו שייך כאן.]

אזהרה לעינוי היום כי כל הנפש אשר לא תעונה כו'. —צ"ל: אזהרה למלאכת הלילה וכל מלאכה לא תעשו עונש לעינוי היום כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה

ונכרתה עונש למלאכת הלילה לית כאן אזהרה לעינוי היום והלילה לית כאן עונש לעינוי הלילה לית כאן רשב"ל בעי מה כו'.

מלאכה החמורה אינו דין שיהו חייבין עליו כרת הא לא נאמר עונש במלאכה אלא ליתן אזהרה לפניו כו'. — צ"ל: הא לא נאמר עונש במלאכה אלא ללמד אזהרה לעינוי מה עונש שנאמר במלאכה כו' עונש שנאמר בעינוי אזהרה לפניו תני ר' אליעזר בן יעקב אומר כו' (זה איתא לפנינו למטה ושייך כאן עד) אף בעצם היום הזה שנאמר בעינוי לא נחלוק בו בין יום ללילה בין עונש לאזהרה א"ר זעורה הדא אמרה למדין ג"ש כו' דר"ע[2] אמר למדין מג"ש אע"פ שאינה מופנה עד כדון כר"ע כר' ישמעאל כו' מה מלאכה שאסרתי לך מלאכה שחייבין עליה כרת ומוזהרין עליה אף עינוי שאסרתי לך עינוי שחייבין עליו כרת (וכ"ה בבבלי פ"א א' בשם תנא דבי ר' ישמעאל) ומוזהרין עליו ר' אבהו בשם ר"י האוכל כלאי הכרם לוקה (פי' אף שלא מצינו בו אזהרה מפורשת אלא דכתיב בו פן תוקדש ודרשינן בערלה רפ"ג פן תוקד אש ולוקה אף על הנאתו).

הלכה ז

א"ר יוחנן זו דברי ר' לעזר ב"ע ור"י ור"ע אבל דברי חכמים כו'. —צ"ל: זו דברי ר' לעזר ב"ע ור"י אבל דברי חכמים כו' (והמלות "ור"ע" נשתרבבו כאן משבת פ"ט ה"ג ע"ש).

[2] וכעין זה בסנהדרין פ"ו ה"ה דף כ"ד ע"ד, ושיטה אחרת בבבלי נדה כ"ב ב' דג"ש מופנה מצד אחד לר' ישמעאל למדין ואין משיבין.